

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมา

เกาะยอเป็นเกาะที่ตั้งอยู่บริเวณตอนล่างของกลุ่มทะเลสาบสงขลา (ทะเลใน) และมีทางออกสู่อ่าวไทย (ทะเลนอก) เป็นเกาะที่มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 9275 ไร่ พื้นที่ประมาณ 15 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณหัวเขาแดงซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาเก่า ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ฝั่งตรงข้ามจนถึงปัจจุบัน สงขลาเป็นหัวเมืองสำคัญตั้งแต่อดีตอันปรากฏในแผนที่สมัยพระนารายณ์ มีคำว่า “สิงโกรา” หรือ “สงขลา” รวมทั้งแผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่าและเกาะยอแสดงให้เห็นความสำคัญในฐานะหัวเมืองชายทะเลภาคใต้ซึ่งเป็นเมืองท่าติดต่อกับชายแดนแลกเปลี่ยนสินค้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา และยังเป็นแหล่งปลูกผลไม้ที่สำคัญ ด้วยลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของที่ตั้งเกาะยอ และลักษณะวิถีชีวิตของชาวเกาะยอทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งอิทธิพลวัฒนธรรมจากภายนอกที่ได้รับเข้ามาอย่างต่อเนื่องทำให้มีการผสมผสานความหลากหลายได้อย่างกลมกลืน สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์จนกลายเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นสะท้อนออกมาในงานสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นเกาะยอซึ่งยังคงรูปแบบเอกลักษณ์อย่างชัดเจน¹

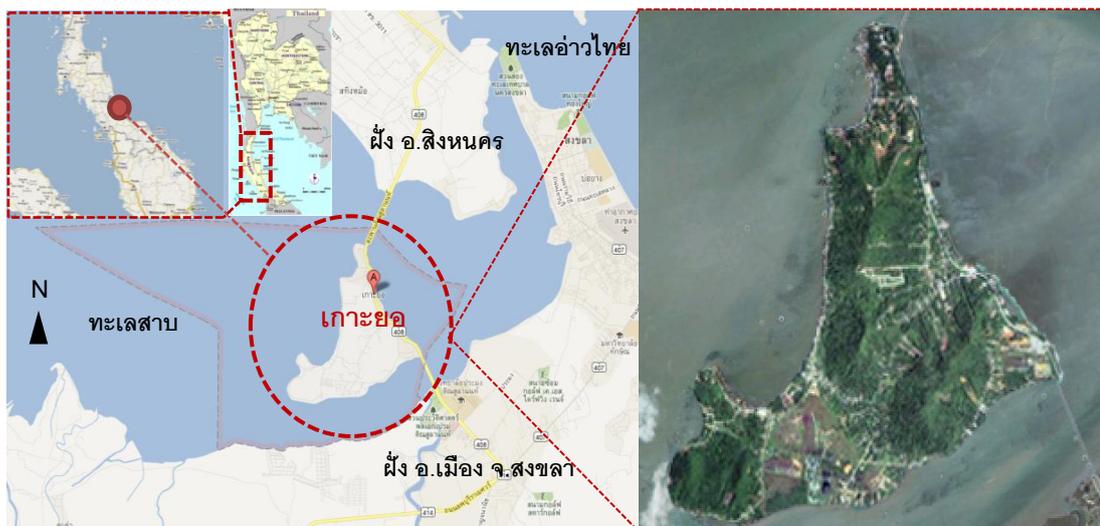
บ้านเรือนพื้นถิ่นเกาะยอสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยสภาพทั่วไปของเกาะที่อุดมสมบูรณ์ด้วยผลไม้โดยเฉพาะต้นกระท้อนซึ่งเป็นไม้ที่นิยมนำมาสร้างบ้านเรือนมากจากการศึกษาพบว่าอาคารในยุคนี้ก็จะสร้างเพื่ออยู่อาศัยและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อได้แก่ บ้าน วัด และโรงพระจีน (เนื่องจากคนบนเกาะมีเชื้อชาติจีน) หากสันนิษฐานการเกิดชุมชนตามอายุของวัดจะพบว่าชุมชนยุคแรกน่าจะเป็นบริเวณที่ตั้งของวัดท้ายยอในปัจจุบันอายุถึง 242 ปี มีการใช้มาตราสูตรและมงคลสูตรกับอาคารเรือนไทยในยุคนี้ที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อคราวที่กำนัน รุ่นที่ 5 ของเกาะบริจาคน้ำเพื่อนำมาซ่อมแซมวัดปรากฏว่า ขนาดและสัดส่วนของเรือนขุน (กำนัน) สามารถประกอบเข้ากับเรือนหมู่กุฏิวัดท้ายยอได้²

---

1 บุญชัย ขวายเกียรติกำจร . เรือนพื้นถิ่นเกาะยอ . 2544. หน้า 1.

2 พิทยา สันธวาลัย . สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะยอ ความคงอยู่หรือสูญสลาย . วารสาร ภาษา ฉบับที่ 11 (2542) . หน้า 92-95.

3 ไพจิต พันธุ์ทอง . ศึกษาบ้านเรือนเกาะยอของชาวเกาะยอก่อนสร้างสะพานติณสูลานนท์ . 2547 .

ภาพที่ 1.1 แสดงที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศของเกาะยอ ต.เกาะยอ อ.เมือง จ. สงขลา (ที่มา : <http://www.thaimtb.com> กรกฎาคม 2555)

ลักษณะรูปแบบเรือนพื้นถิ่นเกาะยอโดยทั่วไปมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของประโยชน์ใช้สอย สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สังคม วัฒนธรรม และคติความเชื่อ รวมทั้งเทคนิควิธีการก่อสร้างและวัสดุการก่อสร้างที่มีในพื้นที่ ทำให้เกิดลักษณะและเอกลักษณ์เฉพาะตัวขึ้น โดยมีความสอดคล้องกลมกลืนอันดีกับสภาพแวดล้อมและที่ตั้ง³ โดยลักษณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ส่งผลให้มีการเปิดช่องหน้าต่างน้อย หน้าจั่วปิดทึบ ลักษณะสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคติความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบได้แก่ สังคมเครือญาติ การปลูกเรือนใกล้ๆกัน การยกระดับเรือนขึ้น 30-40 ซม. สอดคล้องกับวัฒนธรรมซึ่งให้ความเคารพผู้อาวุโส คติความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบเรือนส่วนใหญ่เพื่อให้ได้ทำเลที่ดีเพื่อเป็นสิริมงคล เช่น บริเวณบ้านควรมี สระน้ำ ต้นยอ กอไม้ และคติความเชื่อเรื่องการเลือกไม้มงคล เช่น เสาไม้ก่อด รอดไม้ไผ่ ไม้พญานาค ปากนนทรี ลักษณะเรือนเกาะยอโดยทั่วไปมักเป็นเรือนเดี่ยว เป็นเรือนเครื่องสับยกได้สูง ลักษณะโครงสร้างเป็นระบบ บาก ประกบ สลัก รอด เจาะรูเข้าเดือยหากแบ่งองค์ประกอบเรือนจะแบ่งเป็นส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ หลังคา ตัวเรือน และใต้ถุน ฝาเรือนตีซ้อนเกล็ดแนวนอนหรือฝาไม้ขัดแตะตีทับแนวแบบฝาปะกน มีช่องระบายอากาศติดตายเป็นซี่ลูกกรงหรือช่องหน้าต่างขนาดเล็ก พื้นปูไม้กระดานเว้นร่องทำให้ลมพัดจากใต้ถุนเพื่อระบายอากาศ เสาเรือนสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีขนาด 4"×4" มีตีนเสาก่ออิฐหรือ คสล. เพื่อไม่ให้เสาเรือนผุก่อนเวลาอันควร⁴

4 บุญชัย ขยายเกียรติกำจร . (2544) .เล่มเดิม.หน้า 113.

จากการลงสำรวจพื้นที่ในปัจจุบันพบว่าเรือนพื้นถิ่นเกาะยอมีสภาพเรือนทรุดโทรมจากอดีตเป็นอย่างมากที่หลงเหลือและเห็นได้ชัดเจนของเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอคือส่วนของผนังเรือนที่มีการใช้ผนังที่หลากหลายรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของเรือนแต่ก็ชำรุดด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 1.2 แสดงลักษณะและรูปแบบของผนังเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่ยังหลงเหลือและชำรุด ทรุดโทรม (ที่มา : จากการลงสำรวจ เดือน กรกฎาคม 2555)

จากการสำรวจยังพบอีกว่าเรือนพื้นถิ่นที่มีการซ่อมแซมผนังไปแล้วนั้นทำให้ลักษณะและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอได้เปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจาก วัสดุที่ใช้ในการซ่อมแซมไม่เหมือนวัสดุแบบเดิม รวมถึงช่างที่ซ่อมแซมก็ไม่ได้ทำตามรูปแบบผนังแบบเดิม

ภาพที่ 1.3 แสดงลักษณะและรูปแบบผนังของเรือนพื้นถิ่นที่มีการซ่อมแซมแล้วในพื้นที่ (ที่มา : จากการลงสำรวจของ เดือน กรกฎาคม 2555)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการซ่อมแซมเรือน สภาพของเรือนที่ทรุดโทรม ผุพัง แต่ยังต้องการใช้งานของอาคารอยู่ การซ่อมแซมจึงเป็นอีกทางหนึ่งของความต้องการของเจ้าของเรือน ที่จะทำให้เรือนคงอยู่และใช้งานได้ต่อไป

จากปัญหาดังกล่าวผู้อยู่อาศัยย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงซ่อมแซมเพื่อให้อาคารกลับมาใช้งานได้ใหม่ อีกทั้งเป็นการยืดอายุการใช้งานของอาคารอีกด้วย แต่การซ่อมแซมของผู้อยู่อาศัยก็เพื่อรักษาสภาพอาคารไว้ไม่ให้ผุพัง แต่ก็เกิดปัญหาตามมาว่าเมื่อมีการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารแล้ว พบว่ามีการเลือกใช้วัสดุในการซ่อมแซมไม่เป็นไปในรูปแบบเดิมแต่มีการเลือกใช้วัสดุใหม่ซึ่งไม่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอและอาจลดทอนคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไปได้ ข้อเสนอแนะเพื่อให้อาคารเหล่านั้นยังคงลักษณะและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเดิมเอาไว้ ควรให้มีการซ่อมแซม บำรุง ปรับปรุงเรือนพื้นถิ่น โดยเลือกใช้วัสดุซ่อมแซม และเทคนิคการก่อสร้างให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้ลดทอนคุณค่าและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมลงไปและเพื่อเป็นการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นเกาะยอไว้⁵

การเลือกใช้เทคโนโลยีการซ่อมแซม ศึกษาถึงเทคนิคและวัสดุสำหรับการซ่อมแซม เพราะเนื่องจากเวลาที่เปลี่ยนไปส่งผลให้วัสดุเสื่อมสภาพ และยังเป็นผลให้วัสดุอื่นๆ มีการพัฒนามาเป็นลำดับ ศึกษาความสัมพันธ์และวิเคราะห์ความเสียหาย และการซ่อมแซมแก้ไขที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีการก่อสร้าง เพื่อให้ทราบถึงระดับเทคโนโลยีในการซ่อมแซม สามารถประยุกต์เป็นแนวทางให้ผู้อยู่อาศัยสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ การคาดการณ์วัสดุในการซ่อมแซม จำนวน วิธีการ ให้สอดคล้องกับลักษณะอาคาร และเป็นการบำรุงรักษา ซ่อมแซมคงสภาพไว้เป็นหลักฐาน เพื่อแสดงความเป็นมาที่เกิดขึ้นในอดีต หรือรักษารูปแบบลักษณะสำคัญและคุณค่าของอาคารไว้ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงบางส่วนให้สามารถรองรับความต้องการแบบปัจจุบันได้⁶

การศึกษาเกี่ยวกับผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเพื่อเก็บรูปแบบของผนังที่มีเอกลักษณ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันเอาไว้ทั้งผนังที่มีความสมบูรณ์อยู่และผนังที่ชำรุดทรุดโทรมแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาเทคโนโลยีที่ใช้ในการซ่อมแซม รวมถึงเป็นแนวทางในการเลือกใช้เทคโนโลยีในการซ่อมแซมมาประยุกต์ใช้เพื่อปรับปรุงผนังของเรือนให้สอดคล้องกับผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเดิม

5 จากการลงสำรวจพื้นที่สภาพเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา โดย อภิชาติ แก้วประเสริฐ วันที่ 2-5 กรกฎาคม 2555

6 เรวัต ภัคดีบาง . เทคโนโลยีการซ่อมแซมรูปปั้นดินเผา ถิ่นศึกษา ชุมชนจักรพรรดิพงษ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร . 2554 . หน้า 2.

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- เพื่อศึกษารูปแบบของฝาผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เทคโนโลยีการซ่อมแซมผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ
- เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการใช้เทคโนโลยีการซ่อมแซมผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอในลักษณะที่แตกต่างกันเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการซ่อมแซมและปรับปรุงให้สอดคล้องกับผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเดิม

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากเทคโนโลยีการซ่อมแซมผนังไม้ที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชน อันส่งผลเนื่องมาจากขาดการสืบสานภูมิปัญญาช่างท้องถิ่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากช่างรุ่นก่อนและมีการนำวัสดุอุตสาหกรรมเข้ามาทดแทน

1.4 ขอบเขตของโครงการ

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตการศึกษาเทคโนโลยีการซ่อมแซมผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอโดยทำการศึกษาเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน เพื่อเป็นกรณีศึกษาจึงใช้เกณฑ์ในการศึกษาดังนี้

- เรือนที่คงรูปแบบและลักษณะของเรือนพื้นถิ่นเดิมไว้ให้มากที่สุด
- มีรูปแบบของผนังที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นถิ่น
- เรือนที่เป็นเรือนพื้นถิ่นที่มีการซ่อมแซมผนังไม้แล้วและใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเรือนพื้นถิ่นเกาะยอและรูปแบบของผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเดิมที่มีอยู่ในสภาพปัจจุบันและเทคโนโลยีในการก่อสร้าง

ศึกษาลักษณะของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอและรูปแบบของผนังที่มีการซ่อมแซมและใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

ศึกษาเทคโนโลยีการก่อสร้างที่สามารถนำมาเป็นแนวคิดและประยุกต์ใช้กับการซ่อมแซมผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ

ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะและหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้วัสดุในการซ่อมแซมผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอในปัจจุบัน

ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอเดิมกับผนังไม้ที่มีการซ่อมแซมแล้วในปัจจุบัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้อยู่อาศัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของผนังซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ นำไปสู่การเลือกใช้วัสดุในการซ่อมแซม ปรับปรุง ให้สอดคล้องกับเรือนพื้นถิ่นเดิมและเป็นการอนุรักษ์เรือนพื้นถิ่นเกาะยอไว้
2. เพื่อเป็นแนวทางการใช้เทคโนโลยีการซ่อมแซม นำไปประยุกต์ใช้ในการซ่อมแซมปรับปรุง หรือรักษารูปแบบและลักษณะ คุณค่าของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอไว้ แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้บางส่วนให้สามารถรองรับกับความต้องการในปัจจุบันได้ด้วย

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

เทคโนโลยีการซ่อมแซม หมายถึง การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการซ่อมแซมอาคาร ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยีการผลิตวัสดุซ่อมแซม และเทคนิคการซ่อมแซม ให้คำจำกัดความตามข้างต้นตามทฤษฎีและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการก่อสร้าง โดยเป็นการนำเอาวัสดุที่อ้างตามเทคโนโลยีการก่อสร้างมาใช้ในการซ่อมแซม ปรับปรุง แก้ไข อาคารที่พบว่ามีอาการเสื่อมสภาพ ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม

การซ่อมแซม หมายถึง การซ่อมแซม ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงอาคารในหลายลักษณะ เพื่อให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการคำจำกัดความตามทฤษฎีและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม คือ การที่จะรักษารูปลักษณะที่สำคัญและคุณค่าของอาคารไว้แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงบางส่วนให้สามารถรองรับความต้องการแบบปัจจุบันได้

ผนังไม้ หมายถึง รูปแบบและเอกลักษณ์ของผนังไม้ของเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่มีอยู่เดิมได้จากการศึกษาและลงพื้นที่สำรวจ

เรือนพื้นถิ่น หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการใช้ประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยรูปแบบของอาคารมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพ

แวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น วัสดุการก่อสร้างที่มีในพื้นที่ และภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่นนั้นๆ ที่มีการพัฒนาทักษะและวิธีการก่อสร้างมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน จึงเกิดเป็นเอกลักษณ์ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเฉพาะพื้นที่ ซึ่งเหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ

เรือนพื้นถิ่นเกาะยอ หมายถึง บ้านพักอาศัยของชาวตำบลเกาะยอที่มีเอกลักษณ์ในเรื่องความเชื่อ และการสร้างบ้านที่แตกต่างจากบ้านในพื้นที่อื่น ๆ เป็นบ้านที่คงรูปแบบเดิมไว้ อาจมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมพื้นที่ใช้สอยบ้างเล็กน้อย

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับมนุษย์ ทั้งร่างกายและจิตใจ

รูปแบบ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม

ภูมิปัญญาช่างท้องถิ่น ความรู้ที่ได้จากการรับรู้และประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมสั่งสมกันมาจนสามารถคิดได้เอง ทำได้เองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา เพื่อจะได้งานช่างที่มีผลต่อการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, ศรีน มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้ .2535)

วัสดุอุตสาหกรรม หมายถึง วัสดุที่นำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งนำมาจากธรรมชาติหรือค้นคิดประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นผลิตภัณฑ์เพียงพอกับความต้องการ จนเกิดเป็นอุตสาหกรรม และนำเอาไปใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่กระทบกับสภาพแวดล้อมโดยรวม

1.7 ระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

ตารางที่ 1.1 แสดงระยะเวลาในการทำงาน

การดำเนินงาน	ระยะเวลา/เดือน											
	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	
ทบทวนวรรณกรรม	██████████											
ศึกษาข้อมูลและเก็บข้อมูลพื้นฐาน			██████████									
ศึกษาและจำแนก					██████████							
สร้างเครื่องมือและทดสอบ						██████████						
วิเคราะห์ข้อมูล								██████████				
สังเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล									██████████			